

ROLF SCHREINER:

Mr. Gorsky

For någen måneder siden såg eg et program på TV om Månen, og eg blei mektig imponerte øve ka folk vett nå te dags. På skjermen blei eg fortalt at for rundt 4,5 milliarder år siden va der ein planet så kretsa rundt solen. Planeten hette Teia...

Allerede då blei eg litt øvegidd. Hvis planeten hadde et navn for merr enn 4 milliarder år siden, må det vær lov å spørr kem så fant på det navnet. Og kem så brukte det. Gud? Eg tror nok at navnet Teia e av ganske nye dato.

Men altså – Teia kunne fortsatt gått i bane rundt solen den dag i dag, hvis det ikkje hadde vært for planeten Jorden så kom kjapt inn fra venstre – på TV-skjermen – og kolliderte med Teia. Då blei store mengder mantel – det e bergarter så ligge onna jordskorpen – reve løs. Disse løsmassene blei først te ein ring så gjekk rundt Jorden, men itte kvart samla fragmentene seg te ein fast masse og blei te Månen.

Dette vett me fordi månesteiner så astronauter har tatt med tebage te jorden, e ein blanding av masse fra begge planetene – Månen og Jorden. Itte Apolloferdene e der nå komt 382 kg månestein ner te oss. Kjekt å ha.

Og kollisjonen va altså for 4,5 milliarder år siden. Ikkje 3 milliarder, ikkje 4 og ikkje 5 eller 6 – men 4,5 milliarder år siden. Koss vett de det? Imponerande.

Te å begynna med va Månen bare 22.530 km fra Jorden... Hold an! Det må med ein viss skepsis vær lov å spørr: Koss vett de det? Det e som sagt 4,5 milliarder år siden.

Greit – så seie me det. Og siden avstanden te Jorden va så liden, fekk tyngdekraften på Månen enorme vannmengder te å stiga og falla kver dag. Tidevannsforskjellene va kolossale, og kjempebølger raste inn mod kysten. Endeløse stormer herja øve det frådende havet, og orkaner feide øve land.

Og tiden va ganske annerledes enn i dag. Døgnet hadde bare 10 timer – 5 timer dag og 5 timer natt – og det var 900 dager i året. Eg spørr igjen: Koss vett de det? Kem hadde kalenderen?

Den første form for liv oppsto i havet – gjennom komplekse molekyler – det skjedde onna syndflodene skapt av Månen for rundt 3,5 milliarder år siden. Altså 1 milliard år itte kollisjonen mydlå Teia og Jorden, og i den perioden hadde Månen beveget seg stadig lenger vekk fra Jorden. Og dette skjer fortsatt – avstanden te Månen, som nå e 384.390 km, øge med 3,8 cm i året. Koss vett de det? Ikkje 3 cm, ikkje 4 eller 5 – men 3,8 cm. Eg tippe at det ska ganske avanserte instrumenter te for å slå fast det talet.

Så gjekk 3 milliarder år, og evolusjonen førte te merr avanserte livsformer, men fortsatt befant alt liv seg i havet. Ørsmå mikroorganismer utvikla seg te gigantiske havmonstre så holdt seg i vannet. Men så va der någen så krøyb opp på land, ved hjelp av Månen.

I tidevannssonen – i området mellom høyvann og lavvann – begynte de første livsformene å tilpassa seg et liv på land, for rundt 500 millioner år siden. Hesteskokrabbene va blant de første. Så kom enorme insekter og dyr med pigger, klør og grufulle kjever. Igjen e eg imponerte – koss vett de alt dette?

For 3 millioner år siden – i Afrika – begynte någen slektninger av de store apene å gå oppreist. I same verdensdel så mennesket dagens lys for 200.000 år siden. Resten e historie, så det hette. Og Månen har i adle år vært ein trofast alliert for mennesket – ved å fordriva nattefrykt og hjelpa mot mørkets farer.

Og nå glir me lett og elegant øve te ein gang i forrige århundre. Den første månelandingen e et populært emne i quiz-sammenheng: Når gjekk Neil Armstrong ner på Månen, og kem va de andre to så va med på Apollo 11-ferden?

Når det gjelde selve datoen, så e der to svar. På NASA-hovedkvarteret i Houston vil de sei at det skjedde om kvelden, 20. juli 1969. Men her i Norge va det blitt 21. juli, og det va klokka 03.56 at Armstrong satte foden ner på månestøvet. Altså 4 på 4 om morgningen – det e lett å huska.

Han andre så blei med i månelandingsfartøyet Eagle ner på Månen, va Edwin E. (Buzz) Aldrin, mens Michael Collins blei verande på hovedfartøyet Columbia så gjekk i bane rundt Månen.

Då Armstrong satte foden på Månen, sa han: «That's one small step for a man, one giant leap for mankind.» Itte på la han te: «Good luck, Mr. Gorsky.» Folk i NASA trodde først at dette kanskje va ein bemerkning te ein sovjetisk kosmonaut, men de fant ud itte kvart at der va ingen i romprogrammet så hette Gorsky. I årene itte på blei Armstrong stadig spurt om ka han meinte med «Good luck, Mr. Gorsky», men astronauten bare smilte og sa ingenting.

5. juli 1995 holdt Neil Armstrong et foredrag i Tampa Bay, Florida. Då journalistene slapp te med spørsmål, va der ein så tog opp igjen den 26 år gamle bemerkningen om Mr. Gorsky. Armstrong svarte at siden Gorsky nå va død, kunne han godt forklara alt samen.

Sagen va den, at i 1938 va Armstrong ein liden gutt så bodde i ein by i Midt-Vesten i USA. Ein dag spelte han baseball med ein venn i hagen. Denne venen slo ein ball øve hagegjerdet og inn på naboeiendommen – der bodde Mr. og Mrs. Gorsky. Då litle Neil bøyde seg ner for å ta opp ballen onna soveromsvinduet te ekteparet Gorsky, hørte han fruene i huset roba ganske høgt te maen: «Munnsex? Du vil ha munnsex? Eg ska sei deg ein ting – du ska få munnsex den dagen nabogutten går på Månen.»

Så sånn kan det gå.